

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK
TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

“ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O‘RNI”

mavzusidagi III xalqaro ilmiy-nazariy va
amaliy anjuman materiallari

2026-yil 12-fevral

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI
VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

O‘ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI

BOBUR NOMLI XALQARO JAMOAT FONDI

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR
MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA
MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O‘RNI**

III xalqaro ilmiy-nazariy va amaliy anjuman materiallari

Toshkent – 2026

KÜLTÜREL MİRAS NESNESİ OLARAK ALİ ŞİR NEVAİ TEMALİ HEDİYELİK ÜRÜN TASARIMI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

MADANIY MOROS OB'YEKTI ASKIDA ALI SHIR NEVAI MAVZUSIDAGI SUVENIR MAHSULOTLAR DIZAYNISINI ORGANISH A STUDY ON THE DESIGN OF SOUVENIR PRODUCT WITH THE THEME OF ALI SHIR NEVAI AS CULTURAL HERTAGE OBJECT

Begiç, H. Nurgül

Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Dr.,
İzmir Demokrasi Üniversitesi,
E-mail: begicnurgul@gmail.com

Biçer, Yasemin

DOI: [10.52773/tsuull.conf.2026./FIYV1527](https://doi.org/10.52773/tsuull.conf.2026./FIYV1527)

Özet. *Kültür, toplumların gelenek ve göreneklerini, yaşayış biçimlerini, tarihini ve inanışlarını kapsayan geniş bir kavramdır. Ülkelerin coğrafyası, siyasi yapısı, ekonomisi, yaşam biçimi, sanata bakış açısı kısacası yaşamında ürettiği her olgu kültürünü oluşturur. Diğer taraftan kültürel miras, bir toplumun geçmişten bugüne kadar birikimleriyle gelen soyut ya da soyut olmayan, maddi ya da maddi olmayan öğelerin toplamıdır. Bu bağlamda Türk kültürünün değerli şahsiyetlerinden şair, yazar, devlet adamı ve dil bilimci olan Ali Şir Nevai'nin eserlerinde insanlığa ve topluma katkıları onu evrensel bir kültür elçisi olmasını sağlamıştır. Ali Şir Nevai'nin aynı zamanda devlet görevlisi olması sebebiyle vakıflar, medreseler kurarak insanlığın yararına bugüne kadar ulaşan zengin kültürel değerler bırakması onun hizmet anlayışını, kültürel mirasa olan katkıları yoluyla evrenselliğini de ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, Ali Şir Nevai'nin hediyelik eşya tasarımları aracılığıyla ulusal ve uluslararası alanda tanıtılması amaçlanmıştır.*

Bugünün toplumlarında, Ali Şir Nevai'nin çağının kültürel gelişimine verdiği katkı onun Ferhat ile Şirin'in sevdasında, kimi zaman da bir dağın su için matematiksel kazışından esinlenerek geçmişten gelen bu vizyonu günümüze aktararak tanıtmak, hediyelik eşyaları minyatür, tezhip, dokuma ve farklı materyallerle (cnc, 3dyazıcılar), modern üretim teknikleriyle onun anısına saygıyı, eserlerini ve kültürel mirasa olan katkılarını günümüz hediyelik objelerine taşımak, kültürel sürdürülebilirliğin önemli adımlarından biridir.

Anahtar kelimeler: *Türk Kültürü, tanıtım, Ali Şir Nevai, tasarım, hediyelik eşya.*

Annotation. *Culture is a broad concept encompassing the traditions, customs, lifestyles, history, and beliefs of societies. A country's geography, political structure, economy, way of life, and perspective on art-in short, every aspect of its existence-constitutes its culture. On the other hand, cultural heritage*

is the sum of abstract and non-abstract, tangible and intangible elements accumulated by a society from the past to the present.

Ali Şir Nevai, a valuable figure in Turkish culture—a poet, writer, statesman, and linguist—contributed to humanity and society through his works, making him a universal cultural ambassador. His role as a state official, establishing foundations and madrasas, and leaving behind rich cultural values that have reached us today, demonstrates his service-oriented approach and his universality through his contributions to cultural heritage. This study aims to promote Ali Şir Nevai nationally and internationally through souvenir designs.

In today's societies, Ali Şir Nevai's contribution to the cultural development of his time, inspired by his love story of Ferhat and Şirin, and sometimes by the mathematical digging of a mountain for water, can be brought to the present day through the creation of souvenirs using miniatures, illumination, weaving, and various materials (CNC, 3D printers), employing modern production techniques. This approach, which honors his memory, his works, and his contributions to cultural heritage, is a significant step towards cultural sustainability.

Keywords: *Turkish Culture, promotion, Ali Şir Nevai, design, souvenirs.*

Kültür kavramı geçmişten günümüze farklı bilim alanlarının ortak konusu olmuş ve her disiplin kendine özgü tanımını ortaya koymaya çalışmıştır. Kültür, sosyoloji ve sosyal antropolojinin de başta gelen araştırma konularından biridir. Sosyal antropolojinin kurucusu Malinowski'ye göre kültür, insanoğlu tarafından doğaya eklenen yapay bir varlık oluşturmaktadır ki bu bağlamda dil, alışkanlıklar, fikirler, inançlar, gelenekler, toplumsal düzen, önceden edinilmiş meziyetler, teknik ilerlemeler ve değerler gibi çeşitli işlevsel öğeler birbirine bağlıdır ve kendi içlerinde iyi dengelenmiş bir sistem oluştururlar (Malinowski, 1992: 67). Taylor'a göre kültür, insanoğlunun yaşadığı toplumun bir üyesi olarak kazandığı ahlaki değer, inanç, adet, hukuk, bilgi, yetenek, sanatsal faaliyet, gelenekler gibi alışkanlık ve becerileri içeren karmaşık bir bütündür (Taylor, 1958: 269). Diğer bir ifadeyle; Bilgiyi, sanatı, ahlakı, örf ve adetleri, insanın içinde yaşadığı toplumdaki kazandığı bütün yetenek ve alışkanlıkları kapsayan, atalardan miras kalan maddi-manevi değerler bütünü olan kültür, millet kavramının temellerinden biridir (Güvenç, 1970:11; Kafesoğlu, 1992:15). Bu değerler başka kuşaklara, başka zamanlara aktarılmadığında "kültür" olma özelliği kazanamaz (Kolaç, 2009:20). Türk Dil Kurumu Kültür kavramını; Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü olarak tanımlar (www.tdk.gov.tr).

Kültürleri birbirlerinden ayıran kendilerine has özellikleridir. Bu özellikler asırlarca yaşanan birikimlerle oluşur. Diğer taraftan iletişim ve ulaşımın her geçen gün hızlanması insanları farklı kültürlerle ilgi duymasına neden olmaktadır. Bu gelişmeler sonucu farklı kültürleri merak eden gezginler gittikleri ülkelerden o

kültürü anımsatacak hatıra ve hediyeelik eşya almaktadırlar. Her geçen gün giderek artan bu talep kültürel hediyeelik eşya üretim ve tasarımında yeni alanlar açılmasına ve geliştirilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda farklı kültürlerin tanıtımı küresel ölçekte giderek daha fazla önem kazanan bir alan olmaktadır.

Kültürel nitelikli hediyeelik eşya üretim süreçleri kültür ekonomisi kapsamında değerlendirilir. “Dünyada ve dolayısıyla Türkiye’de kültür ekonomisi kapsamında pek çok ürün, hizmet, faaliyet, kurum, aktör ve sistem dâhil edilmekte ve değerlendirilmektedir...turistik deri-kuyum-taş işlemeciliği yerleşkeleri, hediyeelik eşya sektörü, turistik ve kültürel animasyonlar, çinicilik, çömlekçilik ve diğerleri, kültür ekonomisini ilk akla gelen faaliyet alanları ve bilimsel araştırma konularıdır” (Özdemir, 2009: 76).

Hediyeelik eşya kavramı yerli ve yabancı ziyaretçilerin gittikleri yerleri anımsatacak ve eş, dost, akraba ve sosyal çevrelerindeki kişilere hediye etmek isteyecekleri her türlü ürün, görsel, el sanatı, vb. materyal olarak tanımlanabilir. Turistik anlamda hediyeelik eşyaların otantik, yerli, geleneksel mirasa yakışır, moda uygun, zanaatkarlık değeri, kendine özgü hikayesi ve tasarımı olmalıdır (Sosianika vd., 2018).

Turistler gittikleri destinasyonlardan evlerine dönerken hem hatıra olması, o destinasyonu ve deneyimi unutulmaz kılması hem de hediye etme amacıyla çeşitli eşyaları satın almaktadırlar (Haldrup, 2017). Hediyeelik eşyalar turistlerin destinasyon alışveriş süreçleri içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Hediyeelik eşya üretimi kültürel tanıtımın bir parçası olarak, kültürün dokusuna ve kimliğine dair ip uçları vermelidir. Ülkelerin de bu anlamda artistik ve entelektüel bir değer öne sürerek saygınlığını arttırabileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Anholt, 2011: 54).

Diğer taraftan Güvenç kültürün sınırlarıyla ilgili olarak kültür kavramının sınırlarının bir ülkenin coğrafi sınırlarıyla çakışamayacağını belirterek kültür kavramının birçok ülkeyi kapsayabileceği gibi bir ülkenin milli sınırları içinde çok sayıda farklı alt kültürü barındırabileceğini ifade etmektedir (2002: 110) Bu bağlamda Türk kültürünün önemli şahsiyetlerinden birisi olan ve 15. yüzyılda Herat’da doğan Ali Şir Nevai dönemin kültürel bir temsilcisi olması nedeniyle günümüzde kültür ekonomisi kapsamında yapılacak yeni tasarımlar sonucu üretilecek hediyeelik eşyalarla adının yaşatılması, onun daha geniş kitlelere ve coğrafyaya tanıtılması ile adını evrensel kılacaktır.

Türkçe Sözlük’te Tasarım; Zihinde canlandırılan biçim; tasavvur veya bir sanat eserinin, yapının veya teknik ürünün ilk taslağı veya bir araştırma sürecinin çeşitli dönemlerinde izlenecek yol ve işlemleri tasarlayan çerçeve; tasar çizim, dizayn olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>).

İnsanların yaratma davranışı olarak tasarlama, nesnelere ilgilidir. Tasarım, tasarımcıların duyum, algı, düşünme, duygu ve hayal gücü gibi bilgi yetileriyle nesnelere üzerinde üçboyutlu doğal düzen kurgulamak ve onu tasarımsal bir dünya içine yerleştirmeleriyle ilgilidir (Tunalı, 2004: 12).

Üretilcek hediyelek eşyaların tasarım çalışmalarında Ali Şir Nevai'nin önde gelen özelliklerini taşıyacak görsellerin oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla eserlerinde öne çıkan kişilikler, yaptırmış olduğu eserler, kendi portleleri başlıca esin kaynakları olacaktır.

Biçim ve içerik tasarımın ana unsurudur. Bir tasarımda işlev gereksinimin tanımladığı bir kavramdır. İşleve uygun ya da onunla ilişkili olarak düşünülen biçim ise içeriğin uygulanabilecek şekilde düzenlenmesi sürecidir (Özgen, 2005: 57). Biçim, yaratım süreci sonucunda elde edilen yapının barındırdığı tüm öğelerin meydana getirdiği düzendir (Ertan ve Sansarcı, 2017: 196).

Hediyelek eşya tasarlanacak ürün seçiminde farklı materyellerden üretilmiş, yapılmak istenen tasarımlara uygun, kültürel anlayışı yansıtan, estetik, kaliteli işçilikli, kolay taşınabilir, sergilenebilir ve kullanılşılık özelliği olan ürünler seçilmiştir.

Görsel 1 : Vide (Dijital ses)

Görsel 2 : (Dijital zamanlama)

Görsel 3: Turkuaz

Görsel 4. Dikmiş

Gorsel 9: Kuvayim

Gorsel 10: Foban

Gorsel 11: Asalet

Gorsel 12: Kuvayim

Kültür, toplumların gelenek ve göreneklerini, yaşayış biçimlerini, tarihini ve inanışlarını kapsayan geniş bir kavramdır. Ülkelerin coğrafyası, siyasi yapısı, ekonomisi, yaşam biçimi, sanata bakış açısı kısacası yaşamında ürettiği her olgu kültürünü oluşturur. Diğer taraftan kültürel miras, bir toplumun geçmişten bugüne kadar birikimleriyle gelen soyut ya da soyut olmayan, maddi ya da maddi olmayan öğelerin toplamıdır. Bu bağlamda Türk kültürünün değerli şahsiyetlerinden şair, yazar, devlet adamı ve dil bilimci olan Ali Şir Nevai'nin eserlerinde insanlığa ve topluma katkıları onu evrensel bir kültür elçisi olmasını sağlamıştır. Ali Şir Nevai'nin aynı zamanda devlet görevlisi olması sebebiyle vakıflar, medreseler kurarak insanlığın yararına bugüne kadar ulaşan zengin kültürel değerler bırakması onun hizmet anlayışını, kültürel mirasa olan katkıları yoluyla evrenselliğini de ortaya koymaktadır.

15. yüzyılda Herat'da doğan Ali Şir Nevai dönemin kültürel bir temsilcisi olması nedeniyle günümüzde kültür ekonomisi kapsamında yapılacak yeni tasarımlar sonucu üretilecek hediyelik eşyalarla adının yaşatılması, onun daha geniş kitlelere ve coğrafyaya tanıtılması ile adını evrensel kılacaktır.

Kültürel hediyelik eşya olarak, tasarımların Ali Şir Nevai'nin önde gelen özelliklerini temsil etmesi, taşınabilir olması, işlevselliğinin bulunması, geçmişten günümüze köprü kurması amaçlanmıştır. Diğer taraftan kültürel taşıyıcılık özelliklerine sahip olması, seri üretime uygun ve kolay alınabilir ürünler olması hedeflenmiştir. Tüketim, kültür nesnelerinin günümüzde ulaşabilirliğin olması, Ali Şir Nevai'nin kültürel objelerle anısının yaşatılması onun manevi ve kültürel değerlerle tanıtılmasını ve evrensel boyuta taşınmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA:

1. Anholt, Simon (2011). Yerlerin Markalaşması Kimlik, İmaj ve İtibar. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
2. Ertan, G., & Sansarcı, E. (2017). Görsel Sanatlarda Anlam ve Algı. İstanbul: Alternatif Yayıncılık.
3. Güvenç, Bozkurt. (1970). Kültür Kuramında Bütüncülük Sorunu Üzerine Bir Deneme. Ankara: Hacettepe Basımevi.
4. Güvenç, B. (2002). İnsan ve Kültür. (9.baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi.
5. Haldrup, M. (2017). Souvenirs: magical objects in everyday life. *Emotion Space and Society*, 22, 52-60.
6. Kafesoğlu, İ. (1992) Türk Millî Kültürü, İstanbul: Boğaziçi Yayınları
7. Kolaç, E. (2009). Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma, Bilinç ve Duyarlılık Oluşturmada Türkçe Eğitiminin Önemi, *Milli Folklor*, y.21, s.82, ss. 19-31.
8. Malinowski, B. (1992). Bilimsel Bir Kültür Teorisi. (S. Özkal, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
9. Özgen, Levin (2005). Ütopya ve Tasarım Ütopya, Tasarım, Mimarlık, Planlama Üzerine, Ankara: Ürün Yayınları.

10. Sosianika, A., Suhaeni, T., Wibisono, N. ve Suhartanto, D. (2018). The dimension of food souvenir: an exploratory-confirmatory factor analysis. MATEC Web of Conferences, 26 October, Czech Republic. <https://doi.org/10.1051/mateconf/201821804002>
11. Özdemir, Nebi. (2009). Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi, Milli Folklor, 2009, Yıl 21, Sayı 84. Sayfa.73-86.
12. Taylor, E.B. (1958). The Origins of Culture and Religion in Primitive Culture. New York: Harper&Brothers.
13. Tunalı, İsmail (2004). Tasarım Felsefesine Giriş. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

DİJİTAL KAYNAKLAR:

14. <http://www.tdk.gov.tr>. (Erişim tarihi: 02.02.2026)